

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 38

ΒΙΩΜΑ, ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κυριακή Ασκιανάκη*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της λογοτεχνίας σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) είναι «η ενδυνάμωση της μορφωτικής επάρκειας, της επικοινωνιακής ικανότητας και της συναισθηματικής ανάπτυξης των μαθητών μέσα από την ανάγνωση, κατανόηση και ερμηνεία αξιόλογων έργων σημαντικών ελλήνων και ξένων λογοτεχνών [...] Επιπλέον, η ανάγνωση και η ερμηνευτική προσέγγιση των λογοτεχνικών έργων διεγείρει τη βιωματική συμμετοχή των μαθητών, καλλιεργεί μια σταθερή σχέση με τη λογοτεχνία και την ανάγνωση, ευαισθητοποιεί, εμπλουτίζει την εμπειρία, αναπτύσσει τη φαντασία, καλλιεργεί τη γλώσσα και αφυπνίζει καλλιτεχνικές δεξιότητες» (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002: 64). Η διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος αποβλέπει τόσο στην πρόσληψη και κατανόηση του κειμένου όσο και στη συναισθηματική συμμετοχή. Η θεωρία της λογοτεχνίας εξάλλου έχει μετατοπίσει το κέντρο της μελέτης από το συγγραφέα στον αναγνώστη. Η εισαγωγή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην εκπαίδευση παρέχει δυνατότητες ανάδειξης νέων διδακτικών και μαθησιακών πρακτικών. Στα γλωσσικά μαθήματα ειδικότερα το ψηφιοποιημένο κείμενο απομακρύνεται από το παραδοσιακό έντυπο κείμενο. Η γραμμική αφήγηση, η λογική αλληλουχία, η συνοχή στη δομή και το περιεχόμενο του κειμένου αντικαθίστανται από το πολυτροπικό κείμενο, το κείμενο δηλαδή που είναι εμπλουτισμένο με εικόνα, ήχο, video, κινούμενη εικόνα κτλ. Μπορεί επίσης να χαρακτηρίζεται και από υπερκειμενική δομή (hypertext), που αναδεικνύει τον ενεργητικό ρόλο του αναγνώστη του κειμένου. Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται να αναδειχθεί η αξία του Διαδικτύου στη διδακτική της Λογοτεχνίας. Με κέντρο το ποίημα «Ιθάκη» του Καβάφη οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα από τη μια να ταξιδέψουν στον κόσμο του ποιητή, να γνωρίσουν πτυχές από τη ζωή και το έργο του και από την άλλη να απολαύσουν το κείμενο και να μετέχουν συναισθηματικά. Το πολυμεσικό υλικό από το αρχείο του Καβάφη <http://www.kavafis.gr/> από το δικτυακό τόπο του Σπουδαστηρίου του Νέου Ελληνισμού <http://www.snhell.gr/> προσφέρει στους μαθητές έναν εναλλακτικό τρόπο βίωσης της λογοτεχνίας.

Λέξεις-κλειδιά: Βιωματικότητα, Πολυμεσικό, Υπερκείμενο, Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην εκπαίδευση, Διδασκαλία Λογοτεχνίας.

1. Εισαγωγή – σκοπός και στόχοι της διδασκαλίας της λογοτεχνίας στο γυμνάσιο και το λύκειο

Η επίσημη γενική τάση της εκπαίδευσης στις μέρες μας τείνει σε πιο δημιουργικές και ενεργητικές μορφές μάθησης, σε βιωματικές δράσεις και στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης ως απόρροια της ανάγκης για άμεση πληροφόρηση και αφομοίωση των συνεχών εξελίξεων γύρω μας. Το «ψηφιακό σχολείο» του 21ου αιώνα επιδιώκει να προετοιμάσει τους μαθητές για την ανάπτυξη της ικανότητας να μαθαίνουν και να προσαρμόζονται στις συνεχείς αλλαγές. Καθώς η γνώση γρήγορα

* Ασκιανάκη Κυριακή, Φιλολόγος, MSc, Επιμορφώτρια ΤΠΕ, 1ο Γυμνάσιο Μάνδρας Αττικής, Μάνδρα 19200, *Διεύθυνση:* Καδμείας 28, Βοτανικός Αθήνα, ΤΚ.:11855, Τηλ.: 210-3477934, 210-5544582, 6945568743 (κινητό). Ηλεκτρονική διεύθυνση: kaskianak@sch.gr και kiaskian@gmail.com

θα θεωρείται «ξεπερασμένη», οι άνθρωποι θα βρίσκονται συνεχώς αντιμέτωποι με γνώση που δεν υπήρχε όσο αυτοί ήταν μαθητές (Layton, 2000). Αυτό απαιτεί ικανότητες απόκτησης του «νέου», κάτι που με τις παραδοσιακές αρχές της αποστήθισης είναι αδύνατο να συμβεί.

Μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο η διδακτική των φιλολογικών μαθημάτων οφείλει να τεθεί σε νέες βάσεις και να ανταποκριθεί στις σύγχρονες μορφές μάθησης. Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Λογοτεχνίας σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα Δ.Ε.Π.Π.Σ. είναι «η ενδυνάμωση της μορφωτικής επάρκειας, της επικοινωνιακής ικανότητας και της συναισθητικής ανάπτυξης των μαθητών μέσα από την ανάγνωση, κατανόηση και ερμηνεία αξιόλογων έργων σημαντικών ελλήνων και ξένων λογοτεχνών». Επιπλέον, «η ανάγνωση και η ερμηνευτική προσέγγιση των λογοτεχνικών έργων διεγείρει τη βιωματική συμμετοχή των μαθητών, καλλιεργεί μια σταθερή σχέση με τη λογοτεχνία και την ανάγνωση, ευαισθητοποιεί, εμπλουτίζει την εμπειρία, αναπτύσσει τη φαντασία, καλλιεργεί τη γλώσσα και αφυπνίζει καλλιτεχνικές δεξιότητες» (Δ.Ε.Π.Π.Σ, 2002 : 64).

Ο φιλόλογος έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τα διδασκόμενα λογοτεχνικά κείμενα με τη σειρά που επιθυμεί και να τα οργανώσει θεματικά, ειδολογικά ή ιστορικά. Το μάθημα προσφέρεται για αναζήτηση και επιλογή πληθώρας κειμένων από το Διαδίκτυο και επεξεργασίας του υλικού αυτού. Οι μαθητές καλούνται να οδηγηθούν σε αισθητική απόλαυση, να διευρύνουν την προσωπική τους εμπειρία με δημιουργική και ελεύθερη ανάγνωση, ερμηνεία και κριτική των κειμένων, να παρατηρούν με προσοχή το κείμενο, να αξιοποιούν τα κύρια θεματικά και εξωκειμενικά στοιχεία, να αποκομίζουν ποικίλες πληροφορίες για ιστορικά, κοινωνικά, πολιτικά κ.ά. ζητήματα που θίγονται στα λογοτεχνικά κείμενα, να συνθέτουν το δικό τους κείμενο και τελικά να μεταφέρουν και να επεκτείνουν την αναγνωστική τους εμπειρία κατά την ερμηνευτική προσέγγιση παράλληλων έργων (Π.Σ., 2001).

Για τη διδακτική μεθοδολογία έχει προταθεί η ερμηνευτική μέθοδος μέσα από διαθεματικές προσεγγίσεις. Τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. προτείνουν ως πρόσφορη μέθοδο εκείνη «που βασίζεται στην ανακαλυπτική-διερευνητική μάθηση, στον εμπλουτισμό του ρόλου του δασκάλου από κύριο καθοδηγητή σε συντονιστή και συν-ερευνητή της σχολικής εργασίας και σε δύο αρχές, την αρχή της κοινωνικής συσχέτισης και αλληλεπίδρασης και την αρχή της διεπιστημονικότητας. [...] Το μάθημα της λογοτεχνίας είναι ένας πνευματικός τόπος όπου ενεργοποιούνται οι ιδέες, οι πεποιθήσεις και τα συναισθήματα, με άλλα λόγια το πολιτισμικό κεφάλαιο όλων των μαθητών» (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002: 75).

Στα λογοτεχνικά κείμενα καταγράφονται, διαφυλάσσονται, αποκρυπτογραφούνται –ερμηνεύονται κώδικες συμπεριφοράς, βιώματα και εμπειρίες, ιδέες και συναισθήματα. Η διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος αποβλέπει τόσο στην πρόσληψη και κατανόηση του κειμένου όσο και στη συναισθηματική συμμετοχή. «Πνευματική περιπέτεια» χαρακτηρίζουν τα Δ.Ε.Π.Π.Σ (2002: 75) το μάθημα της Λογοτεχνίας. Η θεωρία της λογοτεχνίας εξάλλου έχει μετατοπίσει το κέντρο της μελέτης από το συγγραφέα στον αναγνώστη.

Αυτό σημαίνει πως ο βασικός σκοπός της εκπαίδευσης δεν είναι η παροχή γνώσης, αλλά κυρίως η ανάπτυξη δεξιοτήτων και η καλλιέργεια ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων ικανών να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν στις κοινωνίες του μέλλοντος.

2. Λογοτεχνία και ΤΠΕ

Η εισαγωγή και αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας προσφέρει τεράστιες δυνατότητες στην αναζήτηση πληροφοριακού, ψηφιακού υλικού και οδηγεί τους μαθητές στην ανάγνωση και δημιουργία πολυτροπικών κειμένων (με ήχο, εικόνα κτλ.). Στα πολυτροπικά κείμενα αξιοποιούνται οι διαθέσιμοι σημειωτικοί τρόποι (modes) μιας κοινωνίας (Κουτσογιάννης, 2005), τρόποι που ενισχύονται από τα επιτεύγματα της τεχνολογίας. Ο μαθητής ακολουθεί τον προσωπικό ρυθμό ανάγνωσης και επεξεργασίας των κειμένων μέσα από πολλαπλές αναπαραστάσεις του γνωστικού αντικειμένου.

Ο φιλόλογος έχει τη δυνατότητα να κάνει χρήση υλικού από το Διαδίκτυο, να αξιοποιήσει λογισμικά ή τον κειμενογράφο και τα υπολογιστικά φύλλα του Excel για να θέσει θέματα προς διερεύνηση σχετικά με τη ζωή ενός λογοτέχνη, τους παράγοντες που επηρέασαν το έργο του, το σύνολο του έργου του, τη θεματολογία του, να εμπλέξει τους μαθητές σε δραστηριότητες με συγκριτικές μελέτες με εστίαση στην τεχνοτροπία και το ύφος των νεώτερων ποιητών ή να τους παρακινήσει στη μελέτη και παρουσίαση ενός λογοτεχνικού ρεύματος ή στην κατάρτιση λεξιλογικού πίνακα των έργων ενός λογοτέχνη (Αργυροπούλου, χ.χ.).

Τα ψηφιακά κείμενα εξάλλου ευαγγελίζονται τη συναίρεση της ενδοκειμενικότητας (intratextuality) με την διακειμενικότητα (intertextuality), την ασυνέχεια, την κειμενική ρευστότητα, τη δομική ευελιξία, τα υπερκείμενα, τα πολυτροπικά κείμενα, μέσα από ένα διαδραστικό και δυναμικό, επικοινωνιακό μοντέλο συγγραφής και πρόσληψης.

Η πληροφορία μέσω του υπολογιστή αναπαρίσταται με πολλούς τρόπους (κείμενα, εικόνες, γραφήματα κτλ.) και αυτό συμβάλλει ουσιαστικά στη διαδικασία της πρόσληψης, καθώς η παροχή της πληροφορίας με περισσότερα από ένα μέσα μπορεί να προσφέρει καλύτερο μαθησιακό αποτέλεσμα (Κάββουρα, 2004). Τα εργαλεία αυτά μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές, όχι μόνο να αναπαραστήσουν και να συνδέσουν τις ουσιαστικές γνώσεις του σχολείου και την αποκτηθείσα γνώση με τις εμπειρίες εκτός αυτού, αλλά και να συνδέουν μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα τα μαθήματα μεταξύ τους (Crook, 1999· Pea, 1987· Wicklein & Schell, 1995). Επειδή η οικοδόμηση της γνώσης αφορά σε σύνθετη διαδικαστική γνώση με προσωπικό νόημα και ουσιαστική εμπλοκή του μαθητή, του δίνει τη δυνατότητα να τη χειριστεί και να τη μεταφέρει (transfer) και σε άλλα περιβάλλοντα (Κάββουρα, 2004).

Το υπολογιστικό μαθησιακό περιβάλλον δίνει τη δυνατότητα παρέμβασης στο μαθητή σε μια αλληλεπιδραστική διαδικασία και παρέχει το πλαίσιο για την ανακαλυπτική μάθηση μέσω της ενεργητικής επεξεργασίας πληροφοριών, κατά τον Bruner (Μπασέτας, 2002). Παράλληλα, είναι πεδίο δράσης και ανάπτυξης της συλλογιστικής διδασκαλίας και μάθησης (Bigge, 1990), κατά την οποία οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν τις διανοητικές συνήθειες της περιέργειας, της διερεύνησης, της επιμονής και της επαγρύπνησης. Τα παραπάνω εκφράζουν ενεργητικές μορφές μάθησης, όπου οι μαθητές βιώνουν με προσωπικό ρυθμό τη μάθηση, κινητοποιούνται και επιλέγουν με βάση τα ενδιαφέροντά τους. Κατά τον Saljo «Η μάθηση δεν είναι μέσα στο μαθητή αλλά στην ικανότητά του να χρησιμοποιεί ένα ιδιαίτερο σετ εργαλείων με παραγωγικό τρόπο και για ιδιαίτερους σκοπούς» (1999: 147). Ο υπολογιστής εμπλέκει τους μαθητές σε αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες δίνοντάς τους τη δυνατότητα για αυτενεργό μάθηση και ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων (Howe & Tolmie, 1999). Οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά στην μάθησή

τους και έχουν τη δυνατότητα να την ελέγχουν, βελτιώνουν την ακαδημαϊκή επίδοσή τους, αποκτούν αυτοπεποίθηση, αναπτύσσουν δεξιότητες ανώτερου επιπέδου σκέψης και αυξάνουν τις επικοινωνιακές ικανότητές τους (King, Tayler & Maloney, 1991).

3. «Ιθάκη» Κ. Π. Καβάφη – μια διδακτική πρόταση με άξονα το χώρο στο έργο και τη ζωή του ποιητή

3.1. Το διδακτικό σενάριο

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ένα διδακτικό σενάριο διδασκαλίας της Λογοτεχνίας και συγκεκριμένα του ποιήματος «Ιθάκη» του Καβάφη με την αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο παρόν σενάριο επιχειρείται ένα ταξίδι στον κόσμο του Καβάφη με εστίαση στο χώρο που κινήθηκε ο ποιητής. Απευθύνεται σε μαθητές της Α΄ Λυκείου και ο χρόνος υλοποίησής του είναι δύο δίωρα.

Σκοπός είναι να φανεί πώς ο χώρος επηρέασε τον ποιητή με αφορμή στοιχεία από τη ζωή του για τα ταξίδια που έκανε με κέντρο το ίδιο το ποίημα «Ιθάκη» που αναφέρεται στο ταξίδι του Οδυσσέα. Επίσης μέσα από το σενάριο επιδιώκεται να δουν και να απολαύσουν οι μαθητές τον τρόπο που ο Καβάφης μετατρέπει τον «χώρο» σε λογοτεχνική δημιουργία. Πλοηγούνται σε ιστοσελίδες σχετικές με τα παραπάνω θέματα και ερευνούν σε ομάδες και με άξονα τον «χώρο» το ποίημα «Ιθάκη» και τη θέση του μέσα στο σύνολο του έργου του ποιητή.

Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες με φύλλα εργασίας. Το βασικό υλικό που χρησιμοποιούν είναι ένα ηλεκτρονικό αρχείο με διάφορες συνδέσεις σε θεματικές σχετικές με τη ζωή, το έργο, την απήχησή του σε παγκόσμιο επίπεδο. Το ποίημα έτσι δεν γίνεται γνωστό από το σχολικό εγχειρίδιο, αλλά από ένα ηλεκτρονικό αρχείο που έχει δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός από πριν (Εικόνα 1). Στο παρόν σενάριο έγινε η επιλογή του υλικού ανάλογα με το στόχο που είχαμε θέσει και στη συνέχεια συνδέθηκε όλο αυτό το υλικό σ' ένα εικονιστικό πίνακα, από τον οποίο με κατάλληλα links, οι μαθητές μπορούν αν πλοηγηθούν στην πληροφορία.

Εικόνα 1. Το αρχείο του σεναρίου.

Αναζητούν και επεξεργάζονται υλικό από το Διαδίκτυο <http://www.snhell.gr/>, <http://www.kavafis.gr/> (Εικόνα 2) και ερμηνεύουν στοιχεία μορφής και περιεχομένου του ποιήματος. Με διαδικασίες ανακαλυπτικής μάθησης οδηγούνται σε συμπεράσματα σχετικά με το χώρο στην ποίηση του Καβάφη. Επιχειρούν να συσχετίσουν τις περιπέτειες του ομηρικού Οδυσσέα με τα ταξίδια και τους τόπους του Καβάφη.

Αυτό που ενδιαφέρει στο σενάριο είναι κυρίως η αισθητική απόλαυση και έπειτα η ερμηνευτική προσέγγιση με άξονα το χώρο και η επέκταση του ποιήματος στην προσωπική έκφραση των μαθητών.

Εικόνα 2. Το αρχείο του Καβάφη στο δικτυακό τόπο <http://www.kavafis.gr/>

3.2. Υλοποίηση σεναρίου – φάσεις

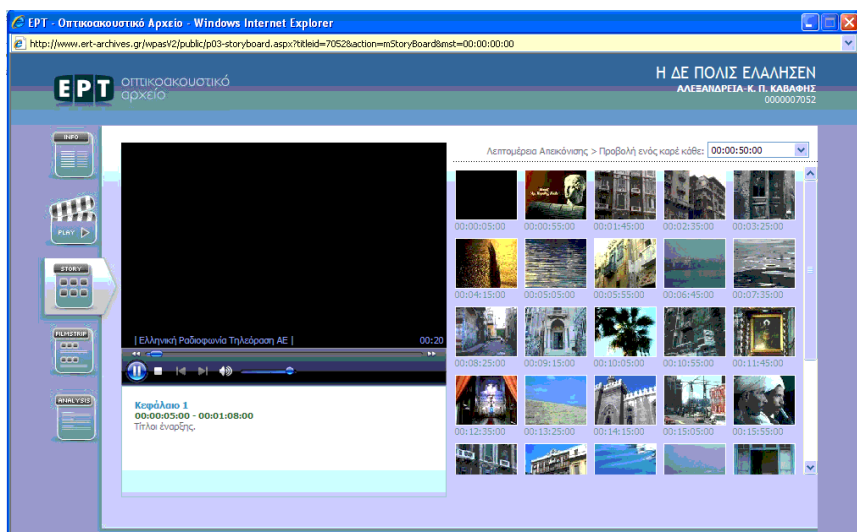
Σε πρώτη φάση γίνονται πολλαπλές αναγνώσεις του ποιήματος με στόχο την αισθητική απόλαυση και τον εντοπισμό του βασικού θεματικού άξονα.

Στη συνέχεια οι μαθητές επισκέπτονται διάφορους δικτυακούς τόπους με αναγνώσεις του ποιήματος (<http://www.snhell.gr/lections/writer.asp?id=60>) και παρακολουθούν σχετικά video (ταινία του Γ. Σμαραγδή) και αναγνώσεις του ποιήματος στα αγγλικά. Στη συνέχεια οι μαθητές εντοπίζουν τον βασικό θεματικό άξονα που είναι ο χώρος-τόπος με εστίαση στον τίτλο. Ο χώρος αποτυπώνεται τόσο στον προορισμό του ταξιδιού όσο και σε όλη τη διάρκειά του. Καλούνται με ένα νοητικό χάρτη σε σχήμα «άστρου» να συνδέσουν τη λέξη «Ιθάκη» με άλλες λέξεις έννοιες, ώστε όλα αυτά να προετοιμάσουν το έδαφος για την ερμηνεία του ποιήματος.

Στη δεύτερη φάση γίνεται η ερμηνευτική προσέγγιση του ποιήματος με άξονες τη σύνδεση του ποιήματος με τη ζωή και με θέσεις του ποιητή σε άλλα κείμενά του. Οι μαθητές καταγράφουν τα βασικά στοιχεία που δίνει ο Καβάφης για τους τόπους που επισκέφτηκε ο Οδυσσέας και σε αντιπαράβολή με τον μυθικό ήρωα οι μαθητές

ψάχνουν να βρουν στοιχεία από τη ζωή του ποιητή που να φανερώσουν ποιες περιπέτειες έζησε ο ποιητής και τα οποία σχετίζονται με τα ταξίδια του Καβάφη. Υποστηρικτικά διαβάζουν υλικό από αντίστοιχους δικτυακούς τόπους για τις περιοχές που επισκέφτηκε ο ποιητής, για να εντοπιστεί ο χώρος τους.

Οι μαθητές αναζητούν σημαντικά στοιχεία από το ταξίδι της ζωής του Ποιητή. Πλοηγούνται στο δικτυακό τόπο του αρχείου της ΕΡΤ <http://www.ert-archives.gr/> και παρακολουθούν ψηφιακό υλικό με θέμα τον ποιητή και τον Ελληνισμό της Αιγύπτου (Εικόνα 3).

Εικόνα 3. Από το ψηφιοποιημένο αρχείο της ΕΡΤ.

Επίσης περιηγούνται σε ηλεκτρονικές διευθύνσεις, ώστε να αντλήσουν πληροφορίες για τις περιοχές όπου έζησε ο ποιητής, για να δουν τις επιρροές των τόπων στον Καβάφη. Έπειτα προκειμένου να φανεί η σημασία του τόπου-χώρου για τον ποιητή βάζουμε τους μαθητές να μελετήσουν διάφορα κείμενα του Καβάφη σχετικά με τα ταξίδια και να αντιληφθούν τον χαρακτηρισμό του ποιητή ως «κοσμοπολίτη».

Στην τρίτη φάση της διδασκαλίας γίνεται η γλωσσική και υφολογική ανάλυση του ποιήματος με τη βοήθεια διαφόρων άρθρων για τη γλώσσα των ποιημάτων του Καβάφη.

Στην τελευταία φάση γίνεται η συνολική Έκφραση και Παρουσίαση-Αξιολόγηση. Οι μαθητές παρουσιάζουν την *Ιθάκη* με όποιο τρόπο επιθυμούν, ώστε να αντικατοπτρίζει η δουλειά τους αυτή τον τρόπο που έγινε η «πρόσληψη» του ποιήματος. Γίνεται επίσης η αξιολόγηση κάθε ομάδας από τις υπόλοιπες. Και ο εκπαιδευτικός αξιολογεί τόσο το τελικό προϊόν κάθε ομάδας, όσο και τη συμμετοχικότητα, την οργάνωση και ανάπτυξη διαλόγου, όπως αυτή φάνηκε να γίνεται σ' όλες τις διαδικασίες του σεναρίου. Αυτό του δίνει ευκαιρίες για ανατροφοδότηση και επανασχεδιασμό των σεναρίων του.

Οι δικτυακοί τόποι που προτείνονται στο παρόν σενάριο για κάθε θέμα είναι ποικίλοι, για να ξεπεραστεί η όποια δυσκολία μπορεί να εμφανιστεί από πιθανό πρόβλημα σε κάποια από αυτές. Επίσης πολλά από τα links στο αρχείο που δίνεται

στους μαθητές οδηγούν σε αποθηκευμένες στο Word ιστοσελίδες, ώστε το μάθημα να μπορεί να υλοποιηθεί σε γενικές γραμμές, ακόμα και αν δεν είναι εφικτή η σύνδεση στο Διαδίκτυο. Έτσι οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν την πληροφορία που τους ταιριάζει.

Το υλικό για τον ποιητή αναπαρίσταται με πολλαπλούς τρόπους και αυτό δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να απολαύσουν και να ζωντανέψουν την ποίηση μέσα από τις ΤΠΕ. Αναμένεται να απολαύσουν το ποίημα και να έχουν ερεθίσματα για τη δική τους έκφραση σχετικά με την ποίηση και ειδικότερα με την ταξιδιωτική λογοτεχνία.

4. Αιτιολόγηση των επιλογών του διδακτικού σεναρίου

4.1. Επιδιωκόμενοι στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με το προτεινόμενο αυτό σενάριο επιδιώκεται οι μαθητές να καλλιεργήσουν δεξιότητες αναζήτησης, συλλογής, οργάνωσης και αξιολόγησης πληροφοριών από το Διαδίκτυο, να αλληλεπιδράσουν με το περιβάλλον μάθησης σύμφωνα με τη θεωρία του Piaget (Μπασέτας, 2002), να έρθουν σε επαφή μέσω του ψηφιακού αρχαιακού υλικού με τον κόσμο, τις ιδέες και το έργο του Καβάφη.

Δίνεται επίσης η δυνατότητα να βιώσουν το «ταξίδι» ως μία εμπειρία ποιητική, μία ποιητική πραγματικότητα και να απολαύσουν αισθητικά το ποίημα με ποικίλη παρουσίαση του ποιητικού λόγου. Έτσι μπορεί να αποτελέσει το ποίημα κίνητρο για προσωπική ερμηνεία, αναζήτηση, σκέψη και έκφραση των μαθητών.

Μπορούν ακόμα οι μαθητές να κατανοήσουν την ιδιαιτερότητα της λογοτεχνικής γλώσσας, τον μεταφορικό και συμβολικό χαρακτήρα της και να ανακαλύψουν την αισθητική λειτουργία της. Κατακτούν την ικανότητα συναισθηματικής συμμετοχής. Εργάζονται ομαδικά και αναπτύσσουν το διάλογο μεταξύ τους. Συμμετέχουν ενεργητικά στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και έχουν τη δυνατότητα να εμπλακούν σε συνθετικές εργασίες και να εκφραστούν με τον προσωπικό τους τρόπο.

4.2. Μαθησιακές αρχές του σεναρίου

Αναμένεται οι μαθητές μέσα από την επεξεργασία του υλικού από το Διαδίκτυο να ερμηνεύσουν στοιχεία μορφής και περιεχομένου του ποιήματος, ώστε να οδηγηθούν σε αισθητική απόλαυση και ερμηνευτική προσέγγιση του ποιήματος. Οι μαθητές ακολουθούν διαδικασίες αλληλεπίδρασης με το μαθησιακό περιβάλλον. Σύμφωνα με τη γνωστική θεωρία του Piaget η μάθηση είναι το αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης μεταξύ των δημιουργικών δραστηριοτήτων ατόμου και περιβάλλοντος. Άλλη βασική αρχή του Piaget που εφαρμόζεται και εδώ είναι ότι οι προβληματικές καταστάσεις πρέπει να είναι έτσι κατασκευασμένες, ώστε να υποκρύπτουν την έννοια-ιδέα που πρέπει να οικοδομηθεί. Αυτή ακριβώς είναι η βασική αρχή ενός «σεναρίου», ενός δηλαδή συνόλου εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μέσω των οποίων προσεγγίζεται ένα θέμα.

Στο παρόν σενάριο θεωρούμε ότι έχουν επίσης εφαρμογή βασικές αρχές του Bruner για την ανακαλυπτική μάθηση. Η μάθηση περιλαμβάνει τη διαδικασία απόκτησης νέων πληροφοριών και τη διαδικασία μετασχηματισμού της αποκτηθείσας γνώσης (Μπασέτας, 2002). Οι μαθητές, εκτός από την αισθητική

απόλαυση του ποιήματος θα επεξεργαστούν το υλικό που τους έχει δοθεί, ώστε να οδηγηθούν σε συμπεράσματα σχετικά με το χώρο στην ποίηση του Καβάφη.

Όσον αφορά τη διδακτική του μαθήματος της λογοτεχνίας, το σενάριο έχει στοιχεία από τη θεωρία της «αισθητικής ανταπόκρισης» του Wolfgang Iser, σύμφωνα με την οποία η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου αποτελεί επικοινωνιακή διαδικασία με δύο εταίρους, το κείμενο και τον αναγνώστη. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας συσχετίζονται η δομή του κειμένου και η δομημένη, βάσει των σχέσεων μέσα στο κείμενο, κατανόηση του αναγνώστη (Bodganov, χ.χ.).

Κεντρική θέση στο σενάριο κατέχει η αισθητική απόλαυση από την πλευρά των μαθητών και η προσωπική έκφραση των μαθητών μέσα από τη συναισθηματική συμμετοχή και την ερμηνευτική προσέγγιση με άξονα το χώρο.

4.3. Διδακτικές αρχές

Ο εκπαιδευτικός βάζει τους μαθητές να εργαστούν σε ομάδες και τους υποκινεί, σε όλη την πορεία του μαθήματος, να αναπτύξουν το διάλογο και τη συνεργασία.

Διδακτικές αρχές που υποστηρίζουν ένα τέτοιο σενάριο θεωρούμε ότι είναι η αρχή της αυτενέργειας, της εποπτικότητας, της παιδοκεντρικότητας, η αρχή του αυθορμητισμού, της κοινωνικότητας και δόμησης και τέλος η αρχή της κριτικής ικανότητας.

Για τον Bruner ο ρόλος του δασκάλου είναι ένας ρόλος προετοιμασίας μαθησιακών καταστάσεων μέσα από τις οποίες ο μαθητής θα ανακαλύψει τη νέα γνώση. Ο δάσκαλος αποποιείται πλέον το ρόλο «του γνωρίζοντος». Κατά την ευρετική μάθηση η όλη μαθησιακή διαδικασία κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας μοιράζεται μεταξύ δασκάλου και μαθητών (Μπασέτας, 2002).

Στο παρόν σενάριο ο εκπαιδευτικός γίνεται σχεδιαστής του μαθήματος και οργανωτής. Από εκεί και πέρα αποτελεί το «διαμεσολαβητή» ανάμεσα στο μαθητή και τους επιδιωκόμενους στόχους. Οι μαθητές πρέπει να φτάσουν στην αισθητική απόλαυση και ερμηνεία του ποιήματος μόνοι τους μέσα από την κατάλληλη χρήση του λογισμικού. Ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια του μαθήματος βρίσκεται εκεί για να καθοδηγήσει και να συμβουλέψει, όταν του ζητηθεί και όταν ο ίδιος αντιληφθεί ότι οι μαθητές αποπροσανατολίζονται από το στόχο τους. Ενθαρρύνει το διάλογο και υποστηρίζει την όλη διαδικασία. Με τη χρήση των ΤΠΕ ο φιλόλογος αποκτά ουσιαστικό ρόλο. Γίνεται τελικά υποκινητής, συνεργάτης, συν-ερευνητής, αν θέλει να παράγει μαθητές «εγγράμματους στην πληροφορία» (Balley & Lumley, 1999).

4.4. Τα φύλλα εργασίας

Οι μαθητές επεξεργάζονται το διαθέσιμο υλικό μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένα φύλλα εργασίας. Παρατίθεται στη συνέχεια ένα ενδεικτικό φύλλο εργασίας που δίνεται στην πρώτη ομάδα και αφορά στη σύνδεση του ποιήματος με τη ζωή του ποιητή. Το φύλλο εργασίας περιλαμβάνει συλλογή και οργάνωση της πληροφορίας για τη ζωή του Καβάφη και τις περιοχές, όπου έζησε ο ποιητής. Οι τόποι του ποιητή αναπαρίστανται όχι μόνο με γραπτό λόγο αλλά και με εικονιστικό, αφού οι μαθητές μελετούν και χάρτες και καλούνται να απεικονίσουν εκεί την πορεία των ταξιδιών του Καβάφη. Έχει άλλωστε υποστηριχτεί πως η εκμάθηση γεγονότων και πληροφοριών διευκολύνεται με τα οπτικά ερεθίσματα (Φλουρής, 1995). Αυτό σημαίνει και υποστήριξη της μάθησης της «γνωστικής στρατηγικής»

(cognitive strategy), δηλαδή της μεθόδου με την οποία ο μαθητής ανακαλεί, οργανώνει και εφαρμόζει τις πληροφορίες, τις γνώσεις και τις δεξιότητες του προκειμένου να επινοήσει λύσεις σε μία προβληματική κατάσταση.

Στην επόμενη δραστηριότητα ζητείται από τους μαθητές να μελετήσουν το υλικό από το σύνδεσμο «Η ζωή του ποιητή» του ψηφιακού αρχείου και να προσπαθήσουν να συσχετίσουν τις φανταστικές περιπέτειες του Οδυσσέα με τις περιπέτειες της ζωής του Καβάφη. Οι μαθησιακές δραστηριότητες με τη χρήση του υπολογιστή μπορεί να είναι ποικίλες, διαφόρων ειδών και επιπέδων με επεξεργασία, δόμηση, ευρετική κατασκευή και παρουσίαση και με δυνατότητες *εξακτίνωσης* της διερεύνησης ενός θέματος σε περιοχές διαφορετικών γνωστικών πεδίων, με τρόπο μη γραμμικό αλλά ανοιχτό και ελεύθερο (Ράπτης & Ράπτη, 2006).

Τα υπολογιστικά περιβάλλοντα χαρακτηρίζονται από τη διασυνδεσιμότητα της γνώσης (interconnectedness) (Κάββουρα, 2004). Οι δεξιότητες που καλλιεργούν αφορούν τόσο στο γνωστικό επίπεδο, όσο και στο ψυχοκινητικό ή το νοητικό. Από τη μια υποστηρίζουν τη μάθηση πληροφοριών και γνώσεων (information), μπορούν δηλαδή να παρέχουν πλήθος πληροφοριακών στοιχείων που χρήζουν επεξεργασίας για την επίλυση μιας κατάστασης προβληματικής. Η μάθηση αυτή εκδηλώνεται με τη δυνατότητα να αναπαράγει ο μαθητής προφορικά ή γραπτά ή να αναφέρει μια σχέση μεταξύ δύο ή περισσότερων γεγονότων ή γνώσεων (Φλουρής, 1995). Η διδασκαλία με τους υπολογιστές μπορεί να διευρύνει τα γνωστικά αντικείμενα (Underwood & Underwood, 1999). Η δυνατότητα βέβαια εύρεσης αναλογιών και διασύνδεσης των μαθημάτων σημαίνει ότι υπάρχει επαρκής προηγούμενη γνώση, καθώς η ποσότητα και ποιότητα της προηγούμενης γνώσης καθορίζει και το είδος των δραστηριοτήτων μάθησης. Η υπολογιστική τεχνολογία αποτελεί συχνά έναν παραστατικό και ενεργητικό τρόπο δραστηριοποίησης της προϋπάρχουσας γνώσης (Christen & Murphy, 1991).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Ιθάκη» Κ. Π. Καβάφη

–Ο χάρος στο έργο και τη ζωή του ποιητή–

Όνοματεπώνυμο:.....

Τάξη:.....

Τμήμα:.....

Ημερομηνία:.....

Δραστηριότητες (Ερμηνευτική προσέγγιση του ποιήματος / Σύνδεση με τη ζωή)

1) Να διαβάσετε το πληροφοριακό υλικό (<http://www.kavafis.gr/kavafology/bio.asp>) σχετικά με τη ζωή του Κ.Π. Καβάφη από το αρχείο που σας έχει δοθεί στο Word με τίτλο «Η ζωή» και να καταγράψετε τις περιοχές που έζησε και έδρασε ο ποιητής.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

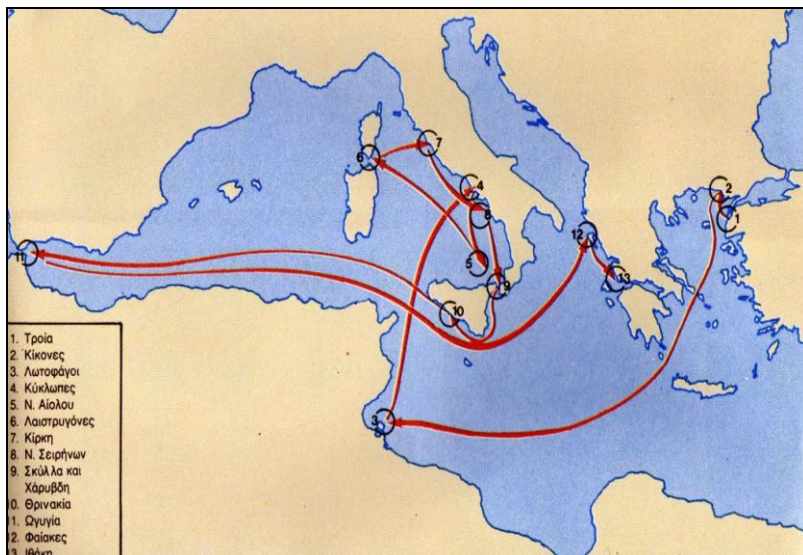
.....

.....

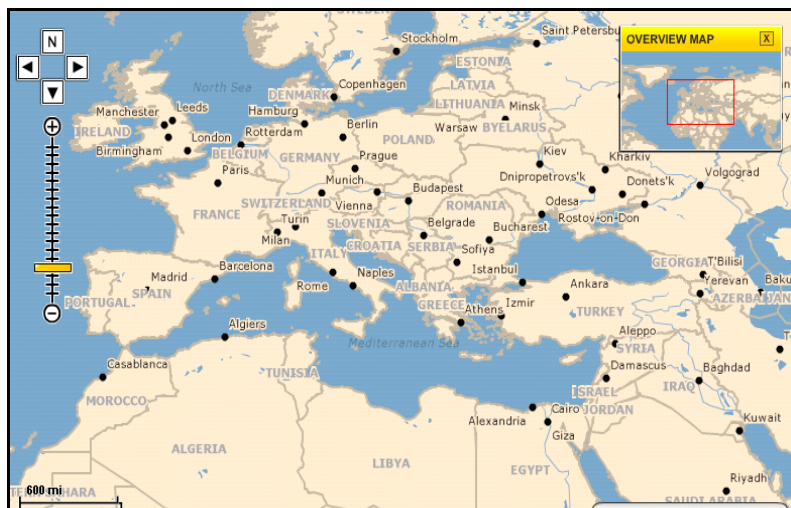
.....

.....

2) Η πρώτη εικόνα παρουσιάζει έναν χάρτη με την πορεία του Οδυσσέα. Διαβάζοντας τις πληροφορίες σχετικά με τη ζωή του ποιητή προσπαθήστε και εσείς να διαγράψετε την πορεία των περιοχών που επισκέφτηκε ο Καβάφης με τη βοήθεια των εργαλείων του Word.

Η πορεία του Οδυσσέα.

Να καταγράψετε την πορεία του Καβάφη.

3) Ξαναδιαβάστε την «Ιθάκη» του Κ. Π. Καβάφης και καταγράψτε τις περιπέτειες του μυθικού ήρωα Οδυσσέα όπως φαίνονται από το ποίημα.

Στη συνέχεια περιηγηθείτε στο υλικό του συνδέσμου (link) «Η ζωή του» από το αρχείο Word και συγκεντρώστε στοιχεία που θα μπορούσαν να είναι οι περιπέτειες του Καβάφη.

.....
.....
.....
.....

5. Κριτική προσέγγιση – συμπεράσματα

Το υλικό επεξεργασίας για τον ποιητή αναπαρίσταται με πολλαπλούς τρόπους και αυτό δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να απολαύσουν και να ζωντανέψουν την ποίηση μέσα από τις ΤΠΕ. Αναμένεται να απολαύσουν το ποίημα και να έχουν ερεθίσματα για τη δική τους έκφραση σχετικά με την ποίηση και ειδικότερα με την ταξιδιωτική λογοτεχνία. Το σενάριο τροποποιημένο μπορεί να αξιοποιηθεί σε οποιοδήποτε μεγαλύτερη συνθετική εργασία ή πρόγραμμα για τη λογοτεχνία, καθώς περιέχει και επιπλέον πληροφορία για το έργο του Καβάφη, για να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να σχεδιάσει το δικό του φύλλο εργασίας ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης του.

Η μάθηση με τον υπολογιστή αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα επίδρασης του ανθρώπου στο περιβάλλον του και δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ τους. Ο μαθητής επεμβαίνει δυναμικά, το χειρίζεται, το διαμορφώνει ενεργοποιώντας νοητικές διεργασίες και καθορίζοντας το επίπεδο της αυτόνομης ανάπτυξής του.

Το όφελος από τη χρήση της Υπολογιστικής Τεχνολογίας στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων είναι η έμφαση σε ειδικές ερευνητικές εργασίες και στη διαδικασία της μάθησης μέσω των σχεδίων εργασίας (projects), στην αναζήτηση των γνώσεων και πέρα από το βιβλίο, στην επεξεργασία της πληροφορίας, στην πολλαπλή αναπαράσταση της γνώσης και με ποικίλα μέσα (πολυτροπικότητα), στις ευέλικτες ομαδοποιήσεις των μαθητών, στην καλλιέργεια της συνεργατικότητας και την ισότιμη συμμετοχή, στην αξιοποίηση των βιωμάτων και των μεταγνωστικών δεξιοτήτων των μαθητών, στην ολιστική προσέγγιση της γνώσης και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης (Ματσαγγούρας, 2000). Ο φιλόλογος έρχεται αντιμέτωπος με τις ποικίλες πηγές γνώσης και πληροφόρησης των μαθητών. Τα νέα δεδομένα οφείλει να τα αξιοποιήσει κατάλληλα ώστε να εμπλουτίσει το μάθημά του και να βοηθήσει τους μαθητές του να αναπτύξουν κριτική σκέψη και πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, γεγονός που μπορεί να συντελέσει στη διαμόρφωση ισορροπημένων προσωπικοτήτων.

Βιβλιογραφία

- Αργυροπούλου, Χρ. (χ.χ.). *Η Διδασκαλία στο Γυμνάσιο και το Λύκειο με Αξιοποίηση των Θεωριών της Λογοτεχνίας και με Ενδεικτικά Λογοτεχνικά Παραδείγματα*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/> (Προσπελάστηκε στις 25/2/2008).
- Balley D.G & Lumley D. (1999). *Fishing the Net*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.electronic-school.com/199901/0199f4.html/> (Προσπελάστηκε στις 7/2/2006).
- Bigge, M. (1990). *Θεωρίες Μάθησης για Εκπαιδευτικούς* (μτφρ. Α. Καντάς & Α. Χαντζή, Επμ. Ν. Ράπτης). Αθήνα: Πατάκης.
- Bodganov, B. (χ.χ.). *Η Ανάγνωση και το Έργο της*, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

- <http://www.bogdanbogdanov.net/bibliography/Anagnosi.pdf> (Προσπελάστηκε στις 25/2/2008).
- Christen, W. L. & Murphy, T. J. (1991). *Increasing Comprehension by Activating Prior Knowledge*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.learn2study.org/teachers/prior.htm>.(Προσπελάστηκε στις 23/6/2006)
- Crook, C. (1999). Computers in the Community of Classrooms. In K. Littleton & P. Light (Eds.), *Learning with Computers: Analysing Productive Interaction* (pp. 102-118). London: Routledge.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (2002), Τομ. Α', Αθήνα: ΥΠΕΠΘ και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Howe, C. & Tolmie, A. (1999). Collaborative Learning in Science. In K. Littleton & P. Light (Eds.), *Learning with Computers: Analysing Productive Interaction* (pp. 25-45). London: Routledge.
- Κάββουρα, Θ. (2004). Ιστορικές Πηγές και Περιβάλλοντα Μάθησης Ιστορίας με Χρήση Τεχνολογιών. Στο Κ. Αγγελάκος & Γ. Κόκκινος (Επιμ.), *Η Διαθεματικότητα στο Σύγχρονο Σχολείο & η Διδασκαλία της Ιστορίας με τη Χρήση Πηγών* (σσ. 193-211). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- King, L., Tayler, C. & Maloney, C. (1991). Small Group Cooperative Learning: Developing a Category System. *Issues in Educational Research*, 1(1), 7-22.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2005). Η Πολυτροπική Θεωρία της Επικοινωνίας ως Εργαλείο για την Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Λογισμικού. Στο Ουρ. Κωνσταντινίδου-Σέμογλου (Επιμ.), *Εικόνα και Παιδί* (σσ. 621-632). Θεσσαλονίκη.
- Layton, T. (2000). Digital Learning, Why Tomorrow's Schools Must Learn to Let Go of the Past? *Electronic School*, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.electronic-school.com/2000/09/0900f1.html>(Προσπελάστηκε 9/10/2005)
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας, Στρατηγικές Διδασκαλίας, Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη* (5η έκδ.), Τ. Β'. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπισσέτας, Κ. (2002). *Ψυχολογία της Μάθησης*. Αθήνα: Ατραπός.
- Pea, R. D. (1987). Socializing The Knowledge Transfer Problem. *International Journal of Educational Research*, 11(6), 639-663.
- Πρόγραμμα Σπουδών (Π.Σ.) των Μαθημάτων των Α', Β', Γ' Τάξεων του Ενιαίου Λυκείου, ΥΠΕΠΘ και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ypepth.gr/docs/prog_spoud_lyk_2001_2.doc (Προσπελάστηκε στις 10/2/2008)
- Ράπτης, Α. & Ράπτη, Α. (2006). *Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορικής, Ολική Προσέγγιση*, Τ. Α'. Αθήνα: έκδοση των ιδίων.
- Saljo, R. (1999). Learning as the Use of Tools: A Socio-cultural Perspective on the Human Technology Link. In K. Littleton & P. Light (Eds.), *Learning with Computers: Analysing Productive Interaction* (pp. 144-161). London and New York: Routledge.
- Underwood, J. & Underwood, G. (1999). Task Effects on Co-operative and Collaborative Learning with Computers. In K. Littleton & P. Light (Eds.), *Learning with Computers: Analysing Productive Interaction* (pp. 10-23). London: Routledge.
- Wicklein, R. C. & Schell, J. W. (1995). Case Studies of Multidisciplinary Approaches to Integrating Mathematics, Science and Technology Education. *Journal of Technology Education*, 6(2), 59-76.
- Φλουρής, Γ. (1995). *Η Αρχιτεκτονική της Διδασκαλίας και η Διαδικασία της Μάθησης* (3η έκδ.). Αθήνα: Γρηγόρης.

Lived experience, multimodality and New Technologies of Information and Communication in the teaching of Literature

Kyriaki Askianaki*

ABSTRACT The general aim of teaching a course of literature according to the Curriculum is “the intensification of educative sufficiency, communication faculty and sentimental growth of students through the reading, comprehension and interpretation of appreciable work important Greek and foreigner man of letters [...]. Moreover, the reading and the explanatory approach of literary work arises the experiential attendance of students, cultivates a constant relation with the literature and the reading, sensitises, enriches the experience, develops the imagination, cultivates the language and arouses artistic dexterities”. The instructive methodology of course aims so much at the engagement and text comprehension and at the sentimental attendance. The theory of literature moreover has shifted the centre of study from the writer to the reader. In the linguistic courses especially the electronic text is different from the traditional printed text. The linear narration, the reasonable concatenation, the cohesion in the structure and the content of text are replaced by the multimodal text, a text which is enriched by picture, sound, video, moving picture etc. And can be also characterized from hypertext structure which elects the energetic role of reader of text. In the present work the value of Internet in the didactics of Literature is sought. With the poem “Ithaca” of Kavafis as centre, the students have the possibility on the one hand to travel in the world of the poet, to know aspects from the life and his work and on the other to enjoy the text and to participate sentimentally. The multimodal material comes from the file of Kavafis <http://www.kavafis.gr/> from the network place of library of New Hellenism <http://www.snhell.gr/>. It offers the students an alternative way of studying literature.

Key words: Hypertext, Internet, Lived experience, Multimedia, Multimodality, Teaching Literature.

* Kyriaki Askianaki, Work: 1st High School Mandra, Attiki. Home address: Kadmias 28, Votanikos, Athens, 11855, Tel.: 0030-210-3477934, 0030-210-5544582, 0030-6945568743 (mobile). Mail: kaskianak@sch.gr kiaskian@gmail.com